

Statens vegvesen Region vest
Askedalen 4
6863 LEIKANGER

Trondheim, 26.02.2015

Deres ref.:
2013/148659-004

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2015/1439

Saksbehandler:
Anniken Gjertsen Skonhoft

Vedtak om unntak fra forskrift om fredning av truede arter til flytting av purpurmarihand (*Dactylorhiza purpurella*) - E39 Stavanger kommune

Miljødirektoratet gir Statens vegvesen dispensasjon til å fjerne individene av purpurmarihand i midtrabatten langs E39 ved Eiganestunnelen i Stavanger kommune, forutsatt at disse blir flyttet til Mostun natursenter i tråd med biologifaglige råd. Miljødirektoratet anser at flyttingen ikke vil forringe artens bestandssituasjon eller -utvikling, og at den ikke vil være i strid med forvaltningsmålet eller fredningsformålet.

1. Søknaden

Statens vegvesen Region vest (Statens vegvesen) har i brev av 12.2.2015 søkt om dispensasjon fra forskrift 21. desember 2001 nr. 1525 om fredning av truede arter (fredningsforskriften) til å fjerne individer av purpurmarihand (*Dactylorhiza purpurella*) fra midtrabatten langs E39 ved Eiganestunnelen i Stavanger kommune. Individene befinner seg i et område hvor det skal bygges rundkjøringer og miljøkulvert i forbindelse med ombygging av E39. Statens vegvesen ønsker å flytte individer av arten fra midtrabatten til Mostun natursenter.

2. Bakgrunn og nærmere om søknadens innhold

I forbindelse med bygging av E39 Eiganestunnelen i Stavanger kommune, pågår det en omfattende ombygging av dagens E39 mellom Schancheholen og Madlaveien, en strekning på én km. Det skal bygges fire nye rundkjøringer og én miljøkulvert. I midtrabatten langs denne strekningen, og som blir berørt av vegprosjektet, vokser det noen steder planter av purpurmarihand (*D. purpurella*). E39 Eiganestunnelen er en del av kyststamveien mellom Kristiansand og Trondheim, og inngår i det overordnede transportnettverket i landet.

Arbeidene med Eiganestunnelen startet våren 2014. I fasen for regulering og prosjektering av veganlegget, var det ikke kjent at det vokste purpurmarihand eller andre fredede eller rødlistede planter langs denne vegstrekningen. Statens vegvesen ble gjort oppmerksom på plantene sommeren 2014, og funnet (område B) ble stadfestet av professor Anders Lundberg. På et senere tidspunkt ble det oppdaget tre individer av arten i område A, og en

orkidé i marihandslekta i område C. Den siste planten av marihand har uklar taksonomi (artstilhørighet), men Statens vegvesen søker om å behandle også denne som purpurmarihand.

Statens vegvesen peker på at purpurmarihand i Rogaland er spesielt knyttet til sanddyneområder, og at det ville vært mer naturlig å finne planten utover langs Jæren, enn langs motorveien inn til Stavanger. De opplyser at motorveien mellom Madlavegen og Auglendshøyden ble bygd omkring 1970, og at steinmassene enten kommer fra selve anlegget, eller fra Bærheim på Forus/Stokka, hvor det ble tatt ut masse som ble knust og brukt til forsterkningslag. Vegetasjonen i området hvor vegen ligger har likheter med rik tørreng. Drift av veganlegget med slått av vegkanter og midtrabatt kan ha vært med og bidratt til det artsrikmangfold som finnes her, ifølge Statens vegvesen.

Statens vegvesen skriver at i gjennomføringen av vegprosjektet blir vegkanten hvor purpurmarihand står direkte nedbygd, andre steder blir midtrabatten brukt til midlertidig omlegging av veg.

Statens vegvesen ønsker å flytte plantene til nye egnede lokaliteter ved Mostun natursenter, som drives av Naturvernforbundet i samarbeid med Norsk Ornitologisk Forening og Norsk Botanisk Forening. Grunneier er Stavanger kommune. Nye egnede lokaliteter har blitt undersøkt av professor Anders Lundberg, og det er funnet to steder som kan tilfredsstille artens krav til lys og fuktighet. Naturvernforbundet har vært involvert i planene, og stiller seg positiv til å ta imot plantene. Også Stavanger kommune er positive, opplyser Statens vegvesen.

Statens vegvesen ønsker å flytte plantene ved at å grave ut jordblokker med størrelse 1m x 1m x 30 cm dybde hvor plantene vokser. Det blir pekt på at plantene overvintrer i knoller, og at flytting om vinteren ikke skal være noe problem. Ved å flytte jordblokker, blir forholdene plantene lever i så like og stabile som mulig. Områdene hvor plantene vokser har blitt merket eller stedfestet. Forholdene ligger til rette for at dette kan bli et vellykket flytteprosjekt, uttaler Statens vegvesen. I tillegg til å flytte jordblokker med orkidéer, vil Statens vegvesen også flytte noen jordblokker fra arealene i sør som har innslag av «*artsrik sanddyne-eng*» med blant annet bittersøte.

Statens vegvesen skriver at omlegging av deler av midtrabatten vil starte i slutten av februar/mars 2015.

3. Direktoratets vurdering

Det rettslige grunnlaget

Forskrift 21. desember 2001 nr. 1525 om fredning av truede arter (fredningsforskriften), vedtatt i medhold av den nå opphevede naturvernloven, fastsetter i punkt II at purpurmarihand er «fredet mot direkte skade og ødeleggelse, innsamling og annen form for direkte etterstrebeelse.» Formålet med fredningen er å beskytte purpurmarihand mot skade og ødeleggelse, jf. punkt I. Etter fredningsforskriften punkt III, «kan» forvaltningsmyndigheten gjøre unntak fra fredningen «når formålet med fredningen krever det, samt for vitenskapelige undersøkelser og arbeider, eller tiltak av vesentlig

samfunnsmessig betydning, og i andre særlige tilfeller, når det ikke strider mot formålet med fredningen.»

Fjerning av individer av purpurmarihand omfattes av forbudet mot skade og ødeleggelse, og krever dermed unntak (dispensasjon) fra forskriften.

Dispensasjonsbestemmelsen er en sikkerhetsventil, og terskelen for å kunne gi dispensasjon skal være høy. I Ot.prp. nr. 65 (1968-69) om lov om naturvern, side 32, framgår det at «*loven må gi en begrenset adgang til dispensasjon når vesentlige samfunnsmessige interesser i særlige tilfelle tilsier det*», men at dispensasjon generelt bare bør gis «*i helt spesielle tilfelle*». Når det gjelder hvilke tiltak som er av «*vesentlig samfunnsmessig betydning*», framgår det av forarbeidene til naturvernloven av 1954 (Ot. prp. nr. 34 (1953), side 4), da dette dispensasjonsvilkåret kom inn i lovverket, at vilkåret er særlig myntet på framtidige veganlegg. I forarbeidene til naturmangfoldloven (Ot. prp. nr. 52 (2008-2009), side 240), sies det om tilsvarende vilkår i naturmangfoldloven § 48 (dispensasjon fra vernevedtak), at behovet for en slik dispensasjonsadgang kan tenkes i tilfelle hvor der foreligger tungtveiende hensyn av *nasjonal* betydning. Det siste er betraktninger som direktoratet mener har overføringsverdi til dispensasjonshjemmelen i fredningsforskriften, all den tid § 48 erstatter den gamle dispensasjonshjemmelen i naturvernloven.

Statens vegvesen uttaler at de omsøkte inngrepene i voksestedene til purpurmarihand vil skje som ledd i utbyggingen av kyststamvegen mellom Kristiansand og Trondheim, som inngår i det overordnede transportnettverket i landet. Etter Miljødirektoratets vurdering er dette et vegprosjekt av nasjonal betydning som må sies å være av «*vesentlig samfunnsmessig betydning*». Utgangspunktet er dermed at fredningsforskriften gir hjemmel til dispensasjon i denne saken. At ett av dispensasjonsvilkårene er oppfylt, gir imidlertid ikke søker noe krav på unntak, jf. at forvaltningsmyndigheten «*kan*» gjøre unntak. Det må foretas en konkret vurdering av hvorvidt det skal gis dispensasjon, hvor bl.a. hensynet til fredningsformålet og forvaltningsmålet for arten vurderes.

Kunnskapsgrunnlaget

Purpurmarihand ble fredet i 2001. I Norsk rødliste for arter 2010 vurderes arten som «*sterkt truet*» (EN). Dette på bakgrunn av at arten har hatt en sterk tilbakegang, som forventes å fortsette fordi utbredelsen er blitt fragmentert, arten har få forekomster, og fordi voksestedene er truet. Arten vokser i myr eller strandeng på skjellsand, av og til i våte dynetrau. Den er særlig knyttet til sanddyneområdene bl.a. på Jæren. Artens utbredelse i Norge er i dag godt kjent; den er kjent fra om lag 47 lokaliteter, hvorav 29 av disse var intakte i årene 2011-2014, 15 var gått ut, og tre har ukjent status. Arten har gått tilbake på flere av de store forekomstene de seneste årene, og husdyrbeite synes å være den viktigste årsaken til dette. Purpurmarihand har sin hovedutbredelse i Storbritannia, hvorfra arten har spredd seg til Norge, Danmark og Færøyene. Norge er i dag trolig det viktigste området for arten utenfor Storbritannia, målt i tallet på forekomster og tallet på planter, jf. utkast til faggrunnlag for purpurmarihand.

Plantene som befinner seg i midtrabatten langs E39 ble først oppdaget sommeren 2014, etter at arbeidet med regulering og prosjektering av vegutbyggingen var gjennomført. Professor Anders Lundberg, som har vært en av de faglige ansvarlige for utarbeidelsen av utkast til faggrunnlag for purpurmarihand, uttaler at arten trolig har blitt fraktet til midtrabatten med jordmassene som ble brukt da vegen ble bygd. Når det gjelder flytting, uttaler Lundberg at han har gitt anbefalinger knyttet til hvor på Mostun natursenter det vil være best å plassere purpurmarihand, gitt kravene arten har til jordsmonn, lystilgang etc. Så lenge en får med knollene, skulle dette ha sjanser for å lykkes, uttaler Lundberg, jf. utkast til faggrunnlag for purpurmarihand.

Det er Miljødirektoratets vurdering at kunnskapsgrunnlaget om artens bestandssituasjon og effekten av påvirkninger er godt, jf. naturmangfoldloven § 8.

Samlet vurdering

Purpurmarihand er vurdert til å være sterkt truet på Norsk rødliste 2010, fordi arten har hatt en sterk tilbakegang, som forventes å fortsette. Arten har svært høy risiko for utdøing, og en bestandssituasjon og -utvikling som er i strid med forvaltningsmålet i naturmangfoldloven § 5. Arten har kun 29 kjente intakte forekomster igjen i Norge, og for at arten skal kunne overleve er det viktig å ta vare på de gjenværende forekomstene og hindre ytterligere fragmentering av artens utbredelse. Spørsmålet er imidlertid hvilken betydning det omsøkte tiltaket vil ha for artens bestandssituasjon og -utvikling. De aktuelle plantene ble trolig fraktet til veganlegget med jordmasser som ble brukt da vegen ble bygd på 70-tallet. Det er dermed grunn til å tro at lokalitetene med purpurmarihand langs midtrabatten har oppstått som følge av menneskelig aktivitet, og ikke som følge av en naturlig spredning. Lokalitetene befinner seg i et område som ikke er typisk habitat for arten. Lokalitetene har dessuten få individer, og ligger relativt langt fra andre lokaliteter med purpurmarihand. Lokalitetene vil dermed neppe spille noen særlig rolle for naturlig spredning av arten, både på grunn av liten mulighet for utveksling av individer med nærliggende lokaliteter, og på grunn av manglende muligheter for naturlig etablering i nærområdet. En vellykket flytting til et område som er egnet for purpurmarihand, vil på sin side kunne bidra til at arten får en livskraftig forekomst i området. Man har ingen garanti for at flytting av individene til Mostun natursenter vil være vellykket. I lys av kvaliteten og størrelsen på lokalitetene i midtrabatten og det forhold at en vellykket flytting kan bidra til å oppnå fredningsformålet, anser Miljødirektoratet at det omsøkte tiltaket ikke vil forringe artens bestandssituasjon eller -utvikling, og at det ikke vil være i strid med forvaltningsmålet eller fredningsformålet. På denne bakgrunn, vurderer Miljødirektoratet at flyttingen heller ikke vil bidra til å øke den samlede belastningen for purpurmarihand, jf. naturmangfoldloven § 10.

Det følger av naturmangfoldloven § 12 at det skal tas utgangspunkt i miljøforsvarlige teknikker, driftsmetoder og lokalisering for å unngå eller begrense skade på miljøet. I vurderingen av om det skal gis dispensasjon, kan det spørres om tiltaket kan gjennomføres med en alternativ lokalisering som gjør at man unngår eller begrenser skaden på purpurmarihand. Planleggings- og prosjekteringsfasen av vegprosjektet var ferdig da purpurmarihand ble oppdaget i midtrabatten. Området ble betraktet som et lite egnet habitat for truede arter, og ble ikke kartlagt i forbindelse med planleggingen av

prosjektet. Prosjektet er nå inne i gjennomføringsfasen, og Miljødirektoratet legger til grunn at det ikke finnes alternativer til nedbygging av de aktuelle lokalitetene med purpurmarihand.

På denne bakgrunn er Miljødirektoratet kommet til at Statens vegvesen gis dispensasjon til å fjerne individene av purpurmarihand i midtrabatten langs E39 ved Eiganestunnelen, forutsatt at disse flyttes til Mostun natursenter. Miljødirektoratet viser til at både driver av Mostun natursenter og grunneier er positive til å ta imot plantene. Det forutsettes at flyttingen blir gjennomført i tråd med biologifaglige råd, noe som fastsattes som vilkår i vedtaket, jf. naturmangfoldloven § 12. Omkostningene knyttet til flyttingen dekkes av Statens vegvesen, jf. naturmangfoldloven § 11.

4. Vedtak

Miljødirektoratet gir Statens vegvesen dispensasjon fra fredningen av purpurmarihand (*Dactylorhiza purpurella*) til å fjerne individer av purpurmarihand fra midtrabatten langs E39 ved Eiganestunnelen i Stavanger kommune, jf. forskrift 21. desember 2001 nr. 1525 om fredning av truede arter punkt III.

Dispensasjon gis på følgende vilkår:

- 1) individene av purpurmarihand flyttes på en faglig forsvarlig måte til Mostun natursenter, hvor de plasseres på egnet sted;
- 2) det utarbeides en kort rapport om flyttingen, med vurderinger av resultatet/status ett år etter at flyttingen er gjennomført, som sendes til Miljødirektoratet.

Dette vedtaket kan påklages til Klima- og miljødepartementet innen tre uker etter at dette brevet ble mottatt. Eventuell klage sendes til Miljødirektoratet.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

Yngve Svarte
avdelingsleder

Esten Ødegaard
fung. seksjonsleder

Kopi til:
Klima- og miljødepartementet
Fylkesmannen i Rogaland Postboks 59 Sentrum 4001 Stavanger